

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי רה"י הרב ברוך וידר שליט"א

כבוד בית המדרש

כתב החיי אדם:

מלבד כבוד בית המדרש נפסקו ברמב"ם ובשו"ע גם דיני כבוד ת"ח כגון לקום מפניו כשנמצאים בד' אמותיו, וכדומה.

ברור הדבר שהת"ח ובית המדרש אינם זקוקים לכבוד, אם כן צריכים אנו להבין מה תכליתו ועניינו של כבוד זה שכאמור נזכר כבר ביחס לבית המקדש ככתוב "וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ"⁷.

"קדושת בית הכנסת ובית המדרש גדולה מאד ומוזהרים עליהם לירא ממי ששוכן בהם, כדכתיב ומקדשי תיראו. וכתבו הפוסקים דמצווה זו לירא מן המקדש נוהג בבית הכנסת ובבית המדרש מדאורייתא"¹.

עקרון זה מובא כבר בספר יראים², ומדבריהם נלמד שהציווי "וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ"³ אינו לגבי ביהמ"ק בלבד, אלא על כל מקום המיוחד לקדושה.

כך גם פוסק השו"ע באו"ח סימן קנ"א⁴: "בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש...". בהמשך הסימן הוא מביא את ההלכות בפירוט.

המשנה ברורה מסביר את טעם הדבר: "כי הם נקראים מקדש מעט כמו דכתיב "ואהי להם למקדש מעט" ובמקדש כתוב "ואת מקדשי תיראו"⁵. בית הכנסת ובית המדרש הם מקדש מעט, מעין ביהמ"ק מוקטן, וממילא אותו ציווי של "ואת מקדשי תיראו" שהוא מדאורייתא, שייך גם כאן "שיהא מוראו של השוכן בה עליו"⁶. (בכל-זאת נראה בהמשך שלתלמידי חכמים הלומדים בביהמ"ד ישנו דין שונה).

תכלית הכבוד

מובא בגמרא בברכות⁸ "תנו רבנן: אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים", ופרש רש"י שהכוונה היא שאין מכבדים לומר לגדול ממנו היה אתה לפני.

הרב זצ"ל בעין איה⁹ מבאר באופן נפלא את מימרא זו ומסביר מהו בעצם עניין ומטרת הכבוד.

"תכלית הכבוד הראוי לגדולי העם כדי שתהיה השפעתם ניכרת ותרבה הדעת".

כלומר המטרה של כבוד ת"ח היא ההשפעה והרושם שהכבוד יוצר בנפש המכבד, כאשר יכבדו את תלמידי החכמים תהיה השפעתם משמעותית וניכרת יותר. בדומה לכך, כאשר רואים שיירה של ראש ממשלה המלווה בכמה מכוניות וסירנות, זה מפעיל משהו בנפש, כעין הגמרא הידועה בברכות¹⁰ בעניין מלכי עכו"ם.

¹ כלל יז סעיף ו

² סימן תט

³ ויקרא יט ל

⁴ סעיף א

⁵ משנה ברורה שם ס"ק א

⁶ משנה ברורה שם

⁷ ויקרא יט ל

⁸ מו:

⁹ פרק ז' פסקה יב

¹⁰ ט: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת

כאשר הגמרא אמרה שאין מכבדים בדרך, היא רצתה בעצם ללמדנו למה מכבדים במקום שאינו דרך, במקום של קביעות, ששם אפשר ללמוד ולקבל את השפעת הת"ח.

יחס לומדי התורה לביהמ"ד

גם ביחסנו לביהמ"ד, הכבוד בסממניו החיצוניים מאפשר לנו את החיבור הנפשי, מסייע לנו להכיר את מעלת המקום, ולשים ליבנו למי ששוכן בבית המדרש. כפי שראינו בפוסקים על כבוד ביהמ"ק ביהכ"נ וביהמ"ד. הכבוד יוצר מקום בנפש לקבל ולרומם את המבט, ומזה נמשכת "הטובה השלמה אל הכלל כולו".

אמנם ישנה מורכבות מסויימת ביחסם של לומדי התורה לבית המדרש, שהרי בית המדרש זהו ביתם של לומדי התורה. אנחנו נמצאים בבית המדרש יותר שעות מאשר במקומות אחרים. בשנות הישיבה אדם נמצא יותר בביהמ"ד מאשר בחדרו, וזהו בעצם ביתו, ומתוך כך המבט הוא שונה ולכן גם היחס צריך להיות שונה.

כך כותב השו"ע: "ות"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם מדוחק" – אם אין לו ברירה הוא יכול לאכול שם. הרמ"א מקל אף יותר ואומר שבבית המדרש מותרים גם לא מדוחק, מפני שביהמ"ד הוא הבית של הת"ח.

ומביא המשנה ברורה¹¹ שם את דברי המגן אברהם (שהוא פוסק בעל משקל עצום), שמי שלומד בקביעות בביהמ"ד אצלו לעולם זה נחשב שעת הדחק, משום ביטול התורה שבדבר. כלומר שאף לדעת השו"ע, אם אדם לומד בביהמ"ד בקביעות הוא יכול לאכול שם, משום שלגביו יש כאן צד של ביטול תורה.

נתרגם את הדברים לשאלה מעשית:

הכבוד משפיע על המכבד וכתוצאה מכך מתרבה הדעת, כיוון שעל ידי זה הוא מקבל מהגדול או הת"ח הזה יותר.

"כי דבריהם הנאמרים בחכמה ויראת ד' יהיו נשמעים..."

אנחנו עוסקים כעת בכבוד במשמעותו החיצונית אך זה משפיע על היחס הפנימי – אם יכבדו את הת"ח ממילא יכבדו גם את מה שהוא אומר. כך גם בכבוד הורים, אם מכבדים את ההורים באופן החיצוני, כגון שלא סותרים את דבריהם או קמים כאשר הם נכנסים, הרי שמכבדים גם את התוכן ואת המהות של ההורה, וכבר ראינו מה קורה במקום שלא מכבדים את ההורים או את המחנכים.

"ומזה תימשך הטובה השלמה אל הכלל כולו".

– שהרי הת"ח לא צריך את הכבוד וגם האב לא זקוק לו ובוודאי לא בית המדרש. אלא התועלת נמשכת אל המכבדים, אל הכלל כולו, וזו היא בעצם תכלית הכבוד.

"על כן באו ללמדנו כי אין יסוד הכבוד כי אם מצד תקנת הכלל כולו בההשפעה של אנשי המעלה והחכמים כדי שיהיו דבריהם נשמעים לעבודת ד' וכל דרך טובה".

על פי העקרון הזה מובן למה אין מכבדים בדרכים, כי שם אין המקום מתאים להשפעת השלמות, כיוון שאינו ראוי להתעסק בעקרי החכמה בדרך (אמנם גם בדרך אפשר ללמוד הרבה מהת"ח והנהגתו בדרך, אבל כך אמרה הגמרא).

יותר מכך, "הרב" מבאר שמטרת אי הכבוד בדרכים היא:

"כדי להורות את שורש הכבוד ויסודו".

מלכי עכו"ם, שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם.

¹¹ ס"ק ז

אם נלך צעד נוסף, בוודאי שהלומד אינו יכול לעסוק בדברי חול שאינם צורך גופו כעת. אמנם מותר לנו במקום הצורך לטעום משהו כדי שנוכל ללמוד כדי למנוע ביטול תורה ופגיעה ביתר הלומדים כפי שהזכרנו, אבל אם ירצה מישוהו לבדוק מה קורה עכשיו בארה"ב שהרי יש שם סופה נוראית, זה ממש אסור מצד כבוד ביהמ"ד, אף שהוא אדם ערכי והוא רוצה לדעת מה קורה בעולם, ואפילו אם זה כדי לדעת על מה להתפלל במנחה¹³. קל וחומר אם מישוהו סתם יעסוק במכשיר הסלולרי שלו בעיסוק של חול חלילה.

מאידיך, אם ת"ח ירצה לדבר עם החבר שלו בלימוד, או שיש לו שאלה בהלכה, ולצורך זה הוא נצרך להשתמש במכשיר הסלולרי שלו, למרות מה שדברנו לפני כן על קלות ראש ועל דברי חול, כאן זה יהיה מותר שהרי הוא עוסק בדברים רציניים, דברים חשובים באמת. נראה שכך יהיה הדין גם כאשר הוא יושב ולומד והוא רוצה לשאול את הוריו או את אשתו אם זה בסדר להישאר ללמוד עוד חצי שעה וכדו' משום שהוא באמצע הסוגיה, אז יוכל לעשות זאת מבלי לצאת כדי שלא יבטל מלימודו. כך נראה לי אמת אליבא דהלכתא.

אך כל ההיתר הזה נכון רק כאשר הוא לומד לבד בביהמ"ד או בביהכ"נ, כגון בבין הזמנים או ביום שישי אחה"צ. אבל כאשר אדם נמצא במציאות של ישיבה, אז בוודאי גם לומד התורה לא יוכל להשתמש בסלולרי, לא להגיד שהוא מאחר ואפילו לא כדי לדבר דברי תורה, משום שהוא גורם בזה ביטול תורה לאחרים! אם זה רק לעצמו יש מקום לדון, אבל כאן זה ביטול תורה לחברותא שלו, ולאחרים סובבים אותו, וכפי שדברנו זה בעיקר פגיעה באווירת ביהמ"ד וזה חמור מאד. זה 'חב לאחריני', שבדרכים מסוימות אין על זה תשובה כיוון שהוא מזיק את הרבים.

בן ישיבה שלומד, ונאנס והגיע לסדר בוקר מבלי שהספיק לאכול, (כיוון שהייתה לו חברותא או מכל סיבה בעולם), וכעת הוא רוצה להגיע לתחילת הסדר, האם יוכל לאכול בביהמ"ד?

בוודאי יש לו מחויבות לחברותא ואינו יכול לפגוע בו, אך יותר מכך, אם יאחר הרי הוא פוגע ח"ו בכל האווירה בביהמ"ד, ויוצר אווירה של זילותא. לו היה מגיע אדם מבחוץ הוא היה עלול לחשוב לעצמו שזה מקום לא רציני, ואדם חריף יותר אפילו היה אומר שבחורי ישיבה הם משתמטים, שהרי עובד בנק בתשע בדיוק כבר נמצא בעבודה. לפיכך אותו בחור רציני שלא הספיק לאכול, יכול בהחלט להביא איתו לביהמ"ד כריך עוגה או איזה פרי ולאכול, כי חבל על הזמן.

המשנה ברורה מעיר שלמרות דברים אלו, גם הלומדים מחוייבים, ואף יותר, להזהר מקלות ראש ושחוק "דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא מקדש?¹² – וכי בגלל שהוא לומד תורה לא צריך להיות לו יחס של כבוד ומורא!?

מצד אחד דין הלומדים קל יותר כפי שראינו אך מצד שני אנחנו צריכים להזהר בדבר הזה יותר. אם אנו באים לביהמ"ד ורואים בקבוק או פיסת נייר זרוקים על הרצפה, אם אנו בני מעלה, וכולם פה בני מעלה, אזי אנחנו מחוייבים להרים את זה וללכת כמה צעדים כדי לזרוק את זה לפח, מפני שאכפת לנו מכבוד ביהמ"ד ומכבוד מי ששוכן בביהמ"ד. ניתן להמחיש זאת במשל עדין מהחיים – עם אנשים קרובים שרגילים איתם ביחס של קרבה, צריכים להזהר יותר מכל פגיעה, ולכן אדם צריך להזהר ביותר באונאת אשתו. מותר לנו להתנהג בביהמ"ד כמו בבית בשעת הצורך, אך זה מחייב אותנו להזהר יותר שלא נגיע בגלל ההיתר הזה לקלות ראש וזלזול. זו נקודה מאד עדינה ואנושית.

דברי חול

¹³ לאחר השיחה הישיבה אמרה פרק תהלים לישועת תושבי ארה"ב ויהודיה.

כעת בקשר עם רבש"ע, וכך נרגיל גם את עצמנו להתאפק ולדחות את כל העניינים שלנו לאחרי הסדר.

אם התקשרו אליו והוא חושב בכל זאת שזה מאד מצדיק את ביטול התורה שלו ושל החברותא שלו – יצא מיד החוצה ולא יענה בביהמ"ד, שלא יזיק לאחרים. אבל נראה שטוב מהכל הוא מה שהיינו רוצים להגיע אליו, שיתרגל כל אחד מאיתנו, להשאיר את הסלולרי שלו בחדר או בבית, מחוץ לבית המדרש, אלא אם הוא מחכה שיקראו לו עכשיו מהר אל אשתו היולדת, או אל אביו שבבית החולים חלילה, או משהו כעין זה. זה אולי נראה משהו לא שייך בכלל, אבל אפשר לנסות זאת ולראות אם זה כל כך נורא. כמובן אין הכוונה לעשות זאת בכפייה שהרי מדובר כאן על ערכים אמיתיים ולא על כפייה חלילה. על כל פנים רצוננו להכין בישיבה בע"ה, מקום מיוחד ומכובד להניח את המכשירים בחוץ, שכן הטוב ביותר הוא לא להכנס עם המכשיר הסלולרי לביהמ"ד.

אסיים בדבר נפלא מאד. הזוה"ק¹⁶ מפליג מאד בחומרת הקלת הראש בכבוד ביהמ"ד, וכמו כן מובא¹⁷ שפרעות ת"ח-ת"ט היו על הדבר הזה וקהילות נחרבו בגלל זה. ידוע שמדה טובה מרובה ממדת פורענות פי כמה וכמה, ומכאן נוכל לראות כמה טובה תצמח בע"ה לביהמ"ד, לנו ולמשפחות שלנו, מהיום הזה והלאה כשכולנו נזהר יותר בהלכות כבוד ביהמ"ד, כבוד ת"ח ובכבוד מי ששוכן בבית הזה.

בצורה קיצונית מסופר, שבישיבתו של המהרש"א היה מקובל שכאשר נולד למישהו ילד, בפעם הראשונה לא מודיעים לו על הלידה, וגם על המהרש"א בעצמו התלבטו אם להודיע לו אם לא. זה לא שייך למציאות שלנו לצערנו, אבל זה בוודאי מלמד אותנו שבביהמ"ד יש לנהוג בכללים מסוג אחר, וביהמ"ד יכול ליצור לעצמו כללים.

הלכה למעשה

לכן למעשה צריכים כולנו להתחזק בהרגשת כבוד ביהמ"ד, בעשה של "ומקדשי תיקאו"¹⁴. נשים לב לנקיון ביהמ"ד, נרגיש שלכלוך בביהמ"ד זו פגיעה בכבוד התורה, ובכבוד מי ששוכן כאן בביהמ"ד. נתחזק בכבוד התורה עצמה, ננהג כבוד בת"ח או ר"מ שהרי אנו מחוייבים לקום כאשר הוא עובר, מפני כבודו.

נמצא איתנו ב"ה יהודי נפלא ומיוחד לאורך ימים ושנים טובות, מגדולי הדור רבי אביגדר שליט"א. לפני שנתיים תיקננו כאן כתוצאה מאיזה קלקול, תקנה מיוחדת, שכאשר הוא מגיע או הולך, כולנו קמים. הוא מן הסתם אינו שם לב כי ראשו בעולמות העליונים, ואם היה יודע בוודאי היה רץ. מי שמתכבד ומרוויח בדבר הזה זה אנחנו, כמו שלמדנו בעין איה.

הוא הדין לגבי מכשיר סלולרי, בוודאי יש להקפיד לא להיכנס לביהמ"ד עם מכשיר, אלא אם כן יקויים בו "יאחזמו כעד"¹⁵ – מה שנקרא בלשון המודרנית 'רטט'. בוודאי מי שנכנס עם מכשיר לא יענה לטלפון בביהמ"ד, ויותר נכון שירגיל את הקרובים אליו שלא להתקשר בזמן הסדר שהרי הוא שקוע בלימוד, הוא נמצא

¹⁶ זוהר תרומה קלא: ועוד

¹⁷ בשם התוי"ט

¹⁴ ויקרא יט ל

¹⁵ שמות טו טו

